

Fatmir Đeka, ministar ljudskih i manjinskih prava

... uvaženi ministri, predstavnici diplomatskog kora, predstavnici kabineta Predsjednika Crne Gore, poštovani učesnici i učesnice današnjeg skupa, poštovani Zaštitniče ljudskih prava i sloboda,

tokom rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995. mnogi Bošnjaci iz Hercegovine, posebno iz istočne Hercegovine, bili su izloženi progonima, mučenjima, zatvaranjima u logore te sistematskoj deportaciji. U maju 1992. godine crnogorska policija po naređenju tadašnjih vlasti uhapsila je i predala vlastima Republike Srpske najmanje 66 izbjeglica, uglavnom muslimanske i bošnjačke nacionalnosti. Ti ljudi pobjegli su u Crnu Goru tražeći utočište od rata. Deportacija je izvršena uprkos upozorenjima međunarodnih organizacija da će izbjeglice biti izložene smrtnoj opasnosti. Danas stojimo ovdje sa dubokim osjećanjem tuge, ali i odgovornosti, da se sjećamo, da priznamo, da osudimo i da gradimo pravednije društvo.

Obilježavamo 33 godine od ovog nehumanog čina koji se smatra jednim od najmračnijih poglavlja naše savremene istorije. Te godine ljudi koji su bježali od zla, nasilja i smrti, tražili su sigurnost. Umjesto utočišta neki su dočekani hapšenjem, deportacijom i smrću. Ovo je bio čin ne samo protiv međunarodnog prava, već i protiv osnovnih načela humanosti i solidarnosti.

Danas izražavamo duboko saučešće i pijetet prema svim žrtvama, a posebno prema porodicama onih koji su izgubili svoje najmilije. Njihova patnja nas obavezuje da istina ne bude zaboravljena, da se zločini ne relativizuju, da se pravda ne izbjegava. Kao ministar ljudskih i manjinskih prava ponavljam posvećenost da radimo na izgradnji društva u kojem se svaki građanin i građanka osjećaju bezbjedno, dostojanstveno i poštovano bez obzira na porijeklo, vjeru, nacionalnost ili bilo koju drugu posebnost. Smatram da je suočavanje sa prošlošću pokazatelj moralne zrelosti jednog društva i s tim u vezi pozivam sve nas da učimo iz grešaka prošlosti i da gradimo kulturu sjećanja i poštovanja koja će biti temelj mira, pomirenja i suživota među narodima.

Dio odgovornih je procesuiran. Ipak, mnogi niži počinioci nisu odgovorili. Postoji stalna potreba za domaćim i međunarodnim naporima za potpunom istinom i pravdom. U 2022. godini Ministarstvo unutrašnjih poslova i Uprava policije Crne Gore, a 2023. godine predsjednik Crne Gore uputili su izvinjenje žrtvama deportacije i njihovim porodicama. Zvanična izvinjenja nisu stigla blagovremeno i sama nisu dovoljna, izostaju konkretne pravne posljedice. Za mnoge žrtve istinsko izvinjenje mora uključivati priznanje krivice i reparaciju.

Crna Gora je 2008. godine za 200 članova porodica žrtava platila naknadu štete zbog nezakonitog djelovanja crnogorske policije koje je dovelo do tragičnih posljedica. Pravosnažnom krivičnom presudom u Crnoj Gori, kao i presudom Haškog tribunala, utvrđeno je da su civili nezakonito uhapšeni i izručeni. U krivičnom postupku vođenom u Crnoj Gori svi okrivljeni su oslobođeni jer je sud proizvoljno uveo zahtjev da su optuženi morali pripadati organizaciji strane u sukobu ili

postupati u službi strane u sukobu da bi bili odgovorni za ratni zločin, pri čemu je zaključeno da Crna Gora nije bila strana u sukobu u BiH, suprotno utvrđenim činjenicama.

U 2025. godine Crna Gora je kroz izmjene Zakona o boračkoj i invalidskoj zaštiti žrtvama deportacije priznala status civilne žrtve, što je rekao i kolega Gutić. Vlada Crne Gore je donijela Odluku o isplati jednokratne naknade porodici nastradalog u ovom zločinu Osma Bajrovića, čiji su supruga i djeca crnogorski državljani. Ovaj čin predstavlja važan korak ka priznavanju odgovornosti i ispravljanju dugogodišnje nepravde.

Naša je dužnost i moralna obaveza da buduće generacije naučimo da se bore protiv nacionalizma, širenja vjerske netrpeljivosti i mržnje. Istorija nas uči, ukoliko želimo da učimo, ne dozvolimo nikada više da se ovakvi zločini ponavljaju, da nevini ljudi stradaju, da ljudskost i humanost zažmure. Neka žrtve nikada ne budu zaboravljene. Ono što je bilo ne možemo mijenjati. Onih koji nema više ne možemo vratiti. Najmanje što možemo učiniti za njih je da ih ne zaboravimo. Neka njihova imena žive u istini i neka bude opomena i putokaz za pravednije društvo.